

Considerații introductive

1. Secolul XX se caracterizează printr-o largă dezvoltare a două instrumente ale dreptului obligațiilor: **contractul și responsabilitatea contractuală**. Ea se manifestă prin creșterea cantitativă și calitativă a conceptului „contractual”, expresie juridică a nașterii unei „culturi a contractului”. J. Commaille, în lucrarea sa¹⁾, subliniază faptul că domeniul contractual a căpătat o extensiune fără precedent datorită invadării sale de sensuri care merg dincolo de definiția juridică dată, până la punctul la care s-ar putea chiar vorbi și considera că „metafora contractului ocupă spațiul public”²⁾.

2. Expansiunea fenomenului contractual își găsește un corolar direct în creșterea puterii ideii de „contractualizare” a societății³⁾. În ceea ce privește noțiunea de „responsabilitate”, și ea și-a extins domeniul sub efectul propriilor sale forțe, fiind sensibilă la noile idei. Mai întâi se constată o „criză de creștere” care afectează aceste două categorii fundamentale ale dreptului obligațiilor: pe de o parte, „contractul de bază” conține mai mult decât poate primi, iar pe de

¹⁾ J. Commaille, Code civil et nouveau codes sociaux, în „Le Code civil 1804-2004. Livre du Bicentenaire”, Dalloz, Litec, p. 63.

²⁾ G. Stancu, Dinamica ce influențează cadrul juridic al dreptului contractelor, în Dreptul nr. 4/2008, p. 102.

³⁾ A. Supiot, La contractualisation de la société, în „Qu'est-ce que demain”, sub direcția lui Y. Michaud, vol. 2, Paris, 2000, p. 157-167, apud G. Stancu, Dinamica ce influențează cadrul juridic al dreptului contractelor, în Dreptul nr. 4/2008, p. 102.

altă parte, se constată o „responsabilitate solicitată în exces”, care dă preferință „reparării a orice” decât unei bune reparații¹⁾.

3. Totuși, domeniul dreptului contractelor pare a se afla într-o criză, datorită numeroaselor asalturi date împotriva teoriei clasice a obligațiilor, care pare a fi subminată de numeroasele forțe care se coalizează împotriva sa. În realitate, însă, la o analiză de profunzime, se constată că avem de-a face doar cu un proces normal de evoluție și că nu poate fi vorba de o decadentă, ci de roluri de complementaritate și de convergență, care sunt de esența oricărui proces evolutiv.

4. Forțele care au intervenit și intervin în aceste procese evolutive pot fi plasate în patru categorii principale:

a) una din aceste forțe este reprezentată de **„intrarea în scenă a cercetătorilor specializați” în analiza diverselor fenomene care se produc în cadrul dreptului** și care au indicat o mișcare spontană de creare a dreptului. Astfel, multiplele soluții jurisprudențiale, consolidate de argumentări tot mai pertinente, se transformă, se cristalizează în cutume, care capătă un caracter normativ, așa încât legiuitorul nu mai este singurul creator de norme juridice;

b) o a doua forță o constituie **sistemele de drept străine**, care vin, fiecare, cu încărcătura lor de tradiții și experiență, iar toate, sintetizate, constituie un izvor foarte prețios, indispensabil, care îmbogățește continuu dreptul intern;

c) o a treia forță o reprezintă **doctrina**, care nu mai este, ca în trecut, detașată de mișcările sociale, economice și politice. Ea capătă din ce în ce mai multă putere și nu mai sunt ocolite sau ignorate dimensiunile politice, economice, sociale ale dreptului și ale dezbaterilor juridice;

¹⁾ G. Stancu, op. cit., p. 103.

d) o a patra forță o constituie **jurisprudența**, care a devenit o adevărată putere, concurând cu legiuitorul și fiind un izvor de drept adevărat, solid.

5. Toate aceste forțe, reunite, oferă un „teren fertil” de dezvoltare a dreptului, în general, și a dreptului contractelor, în special. Codul civil și celelalte coduri, pentru a căpăta suplețea, maleabilitatea, adaptabilitatea la dinamica vieții sociale, ar trebui să evolueze nu în direcția multiplicării unor reguli tot mai precise și mai complexe, care riscă să nu poată fi controlate și coordonate, ci în direcția elaborării unor **principii generale directe**, urmând ca aplicabilitatea în cazuri concrete să fie lăsată pe seama autorităților specializate, în primul rând, a celor judiciare¹⁾.

¹⁾ G. Stancu, op. cit., p. 114.

Capitolul I.

Considerații generale referitoare la răspunderea civilă contractuală

Secțiunea 1. Noțiunea de „răspundere civilă contractuală”. Locul și importanța acesteia în cadrul răspunderii juridice

6. Ținându-se seama de trăsăturile comune ale diverselor manifestări practice ale sale, în literatura de specialitate s-a sugerat următoarea **definiție a răspunderii juridice**: „Răspunderea juridică este complexul de drepturi și obligații conexe, care – potrivit legii – se naște ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice, în scopul asigurării stabilității raporturilor sociale și al îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept”¹⁾.

7. **Răspunderea civilă** este o formă a răspunderii juridice, care constă într-un raport de obligații în temeiul căruia o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care este răspunzătoare. Deosebirea principală între răspunderea civilă și celelalte

¹⁾ *M.N. Costin*, O încercare de definire a noțiunii răspunderii juridice, în R.R.D. nr. 5/1970, p. 83.

tipuri de răspundere rezidă în **obligația** generată de angajarea răspunderii civile, aceea **de a repara prejudiciul cauzat și care incumbă autorului prejudiciului sau persoanei chemate de lege să răspundă**.

8. În literatura juridică, **răspunderea civilă contractuală** a fost definită ca fiind **obligația debitorului de a repara pecuniar prejudiciul cauzat creditorului său prin neexecutarea, executarea necorespunzătoare ori cu întârziere a obligațiilor născute dintr-un contract valabil încheiat**¹⁾.

9. Pentru a se angaja răspunderea contractuală se cere, așadar, să preexiste un contract, și anume un **contract valabil încheiat**. Răspunderea contractuală ia naștere astfel ca urmare a încălcării obligațiilor conținute de contract. Conținutul contractului trebuie însă înțeles în sens larg, nu numai cu luarea în considerare a **clauzelor expres prevăzute**, dar și a **urmărilor pe care echitatea, obiceiul sau legea le dau obligațiilor după natura lor**.

10. În raport de răspunderea civilă delictuală, care, în materia răspunderii civile, reprezintă dreptul comun, răspunderea civilă contractuală este o **răspundere cu caracter specială, derogatoriu**. Consecința pe care o deducem din raportul astfel precizat între cele două răspunderi este aceea că, ori de câte ori în dreptul nostru civil nu avem de-a face cu o răspundere contractuală, vor fi aplicabile regulile privitoare la răspunderea civilă delictuală.²⁾

¹⁾ L. Pop, Teoria generală a obligațiilor, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 336.

²⁾ C. Stătescu, C. Bîrsan, Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, ed. a IX-a, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 330.

Secțiunea a 2-a. Principiile răspunderii civile

11. În literatura de specialitate sunt enumerate mai multe principii ale răspunderii civile. Dintre acestea, anumite principii (cum ar fi principiul legalității răspunderii sau acela al răspunderii bazată pe culpă) nu constituie principii particulare ale răspunderii civile, ci sunt comune tuturor formelor de răspundere. În esență, se poate considera că reprezintă **principii specifice răspunderii civile** principiul reparării integrale a prejudiciului și principiul reparării în natură a prejudiciului.

2.1. Principiul reparării integrale a prejudiciului

12. Prin repararea integrală a prejudiciului se înțelege înlăturarea tuturor consecințelor dăunătoare ale unui fapt ilicit, în scopul repunerii victimei în situația anterioară (*restitutio in integrum*).

13. Principiul este consacrat legislativ implicit, mai ales de art. 998-999, art. 1073 și art. 1084 C. civ. Nefiind explicit prevăzut în niciun text de lege, **practica judiciară** a fost cea care a jucat un rol hotărâtor în statornicirea regulii privind repararea integrală a prejudiciului ca principiu fundamental al răspunderii civile.

14. Recunoașterea valorii de principiu pe care o are repararea integrală a prejudiciului decurge din însăși esența și finalitatea răspunderii civile. Stabilirea întinderii reparației are loc având în vedere atât **paguba efectiv suferită** (denumită în latină **damnum emergens**) cât și **beneficiul nerealizat** (denumit în latină **lucrum cessans**).

15. Așa cum s-a precizat în literatura recentă de specialitate, **actualizarea creanțelor** ce constituie obligația la care este ținut debitorul reprezintă configurarea exactă a întinderii datoriei, nu doar în cazul executării efective a obligațiilor contractuale, ci chiar și în cazul neexecutării, executării necorespunzătoare sau cu întârziere a îndatoririlor asumate prin contract.

Modalitățile de indexare sunt diferite. De multe ori se utilizează, prin voința părților, clauzele de consolidare valutară, adică raportarea valorii obligațiilor contractuale la o valută liber convertibilă, chiar dacă plata propriu-zisă trebuie să se facă în lei.

16. În actualul context economic și juridic, **indexarea creanțelor** a devenit un imperativ valabil în toate ramurile dreptului. Deprecierea monedei naționale produce prin ea însăși un prejudiciu. Deprecierea creanței se produce în două etape: de la data exigibilității și până la pronunțarea hotărârii, iar ultima, de când s-a dat hotărârea și până când se execută efectiv. „În lipsa unei clauze contractuale de actualizare inserată în contract, debitorul este îndatorat la echivalentul valoric al prestației la data plății efective, conform art. 1084 C. civ.”¹⁾, prețul actualizat fiind determinat de indicele de inflație, așa cum este atestat de Institutul Național de Statistică.²⁾

17. Actualizarea creanțelor, **inclusiv a penalităților, dobânzilor și majorărilor**, este în concordanță cu prevederile art. 44 din Constituție, ce garantează dreptul de proprietate.³⁾

¹⁾ C.S.J., Secția comercială, decizia nr. 1021 din 21 februarie 2001, în Buletinul Jurisprudenței, 2001, p. 358-360.

²⁾ I.C.C.J., Secția comercială, decizia nr. 135 din 20 ianuarie 2004, în R.D.C. nr. 9/2006, p. 186-187.

³⁾ A se vedea, în acest sens, C.C., Decizia nr. 70 din 27 februarie 2001 (M. Of. nr. 236 din 10 mai 2001).

18. Așa cum s-a reținut într-o decizie a Înaltei Curți de Casație și Justiție¹⁾, instanța a apreciat că atât creanța actualizată, cât și dobânzile sunt, deopotrivă, datorate. Acordarea dobânzilor și/sau a penalităților nu scutește instanța să actualizeze creanța de bază, în opinia noastră aceasta fiind prima operație pe care ar trebui să o facă organul de jurisdicție.

19. Trebuie să avem în vedere și principiile care guvernează procedura civilă, astfel că în temeiul **rolului activ**²⁾, instanța poate interveni din oficiu pe parcursul procesului civil, însă intervenția acesteia **nu trebuie să facă abstracție de principiul disponibilității**. În aceste condiții, instanța de judecată trebuie să statueze *omnia petita*, adică să se pronunțe doar cu privire la ceea ce s-a cerut, fără a avea posibilitatea să dea mai mult decât s-a solicitat ori să se pronunțe asupra unei pretenții nesolicitate. Având în vedere toate acestea, rezultă că, **dacă reclamantul a cerut obligarea pârâtului la plata sumei datorate, instanța nu poate acorda din oficiu dobânzile aferente sumei respective**³⁾.

20. Desigur, atât **penalitățile**, cât și **dobânzile** au ca finalitate acoperirea daunelor-interese, dar **actualizarea** este o operație care privește cu prioritate dauna efectiv suferită. În opinia exprimată în

¹⁾ I.C.C.J., Secția comercială, decizia nr. 3464 din 8 iunie 2005, în P.R. nr. 1/2006, p. 52-53.

²⁾ Principalele aspecte sub care se manifestă rolul activ al judecătorului în sistemul procesual civil se desprind din dispozițiile înscrise în art. 129 alin. (2)-(5) C. proc. civ.

³⁾ V.M. Ciobanu, G. Boroș, Drept procesual civil. Curs selectiv, Ed. All Beck, București, 2003, p. 21-26.

doctrină, la care ne raliem, rolul principal care revine penalităților, majorărilor și dobânzilor este cel de a recupera folosul nerealizat.¹⁾

21. Deși cele câteva repere enunțate sunt coerente și logice, totuși în practica judiciară s-au constatat ezitări în privința actualizării creanțelor. Literatura juridică este de asemenea reținută în a susține fără putere de tăgadă că actualizarea atât a creanței principale, cât și a celor accesorii este temeinic justificată.

22. Un prim demers pentru a înlătura ezitățile privind actualizarea creanțelor din practica judiciară și dilemele din literatura de specialitate ar fi acela de a stabili **natura juridică a actualizării sumelor de bani datorate**.

23. Astfel, la nivel teoretic și practic s-a încercat **delimitarea actualizării de instituția daunelor-interese**, considerându-se că aplicarea indicelui de inflație la suma inițială nu are caracter sancționator.

24. Majoritatea doctrinei și jurisprudenței a calificat însă actualizarea drept o **formă a daunelor-interese** pentru a căror plată este necesară îndeplinirea tuturor condițiilor răspunderii contractuale. În rândul susținătorilor acestei din urmă opinii au apărut divergențe asupra caracterului moratoriu sau compensatoriu al actualizării.

25. Astfel, într-o anumită viziune s-a stabilit că **actualizarea creanței are natură moratorie**, deoarece prejudiciul cauzat se datorează doar întârzierii, tocmai pentru că obligațiile bănești pot fi executate în natură întotdeauna. Potrivit acestei orientări, plata

¹⁾ A. Man, N. Cozea, Repararea deplină a prejudiciului, imperativ fundamental în legislația României, în P.R. nr. 6/2006, p. 202-203.

dobânzii legale, în cazul în care suma de bani a fost actualizată, ar fi însemnat o dublă reparație, prejudiciul fiind acoperit fie de dobânda legală, fie de diferența rezultată din actualizarea datoriei. **Cumulul** celor două tipuri de despăgubiri ar determina **îmbogățirea fără justă cauză a creditorului**, deoarece, în prezent, dobânda legală acoperă întregul prejudiciu suferit de creditor, având în vedere că reflectă și inflația, fiind stabilită la nivelul dobânzii de referință astfel cum aceasta este stabilită de Banca Națională a României, potrivit reglementărilor din O.G. nr. 9/2000 privind nivelul dobânzii legale pentru obligații bănești¹⁾.

26. O altă parte a literaturii de specialitate apreciază însă că actualizarea are **caracter compensatoriu**, astfel încât este permis chiar și **cumulul dobânzii legale moratorii cu actualizarea**.

Un argument menit să justifice caracterul compensatoriu al actualizării este acela că prin aceasta se repară partea din beneficiul nerealizat care nu este acoperită de dobânda legală sau un prejudiciu distinct de beneficiul nerealizat ce ar consta în diferența dintre valoarea nominală a creanței și valoarea sa reală la data executării.

Un alt argument menit să susțină această orientare este acela că actualizarea în funcție de rata inflației este fundamentată pe natura și scopurile diferite ale celor două instituții: astfel, dobânda este prețul lipsei de folosință, iar actualizarea urmărește păstrarea valorii reale a obligației bănești.

27. Admisibilitatea cumulului dobânzii legale cu actualizarea creanței principale este susținută și de prevederile art. 1 alin. (2) din O.G. nr. 5/2001²⁾ privind procedura somației de plată și de prevederile art. 371²⁾ alin. (3) C. proc. civ., nemodificat prin Legea

¹⁾ M. Of. nr. 26 din 25 ianuarie 2000.

²⁾ M. Of. nr. 422 din 30 iulie 2001.

nr. 459/2006, care prevăd în mod expres posibilitatea actualizării creanței, a dobânzilor și a majorărilor sau penalităților datorate la data plății efective. Aceste dispoziții legale au fost invocate drept argument pentru a susține posibilitatea actualizării dobânzii legale moratorii. Articolele indicate nu cuprind însă nicio distincție cu privire la natura dobânzii – daune-interese sau fructe civile – astfel încât ele ar fi incidente în oricare din aceste cazuri. Fiind permisă indexarea obligației principale, este firesc să fie admisă și indexarea dobânzii, ca preț al lipsei de folosință, pe cale judiciară sau convențională.

28. Potrivit unei opinii contrare, **actualizarea dobânzii legale ca daună moratorie este inoportună**, ducând chiar la îmbogățirea fără just temei a creditorului. Această îmbogățire nejustificată ar rezulta nu numai din cumulul actualizării creanței cu dobânda legală, ci și din faptul că însăși dobânda legală se actualizează.¹⁾

29. Toate **aceste controverse au fost elucidate** însă prin modificările aduse Codului de procedură civilă **odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 459/2006**²⁾. Principala inovație a acestei legi este aceea că la art. 371² alin. (3) C. proc. civ. se precizează expres faptul că **actualizarea poate avea ca obiect numai sumele stabilite cu titlu de „obligație principală”**. Prin această modificare legislativă s-a făcut precizarea că actualizarea valorii obligației principale se dispune **doar la cererea creditorului**.

Redactarea anterioară a textului era diferită, în sensul că nu conținea o atare precizare, astfel că, în mod firesc, era posibilă actualizarea oricărei obligații, fie ea principală, fie accesorie. Potrivit

¹⁾ M. Dumitru, Cumulul dobânzii legale cu alte tipuri de daune în materia obligațiilor bănești, în Dreptul nr. 12/2006, p. 23-25.

²⁾ M. Of. nr. 994 din 13 decembrie 2006.

acestor modificări, **actualizarea valorică a obligațiilor accesorii nu mai este permisă**, aceasta fiind fără îndoială litera legii.

30. Aceste noi modificări legislative prevăd că actualizarea se va face în principiu în funcție de criteriile prevăzute de titlul executoriu; în cazul în care titlul executoriu nu conține niciun asemenea criteriu, actualizarea se face **în funcție de rata inflației calculată de la data când hotărârea judecătorească a devenit executorie** sau, în cazul celorlalte titluri executorii, **de la data când creanța a devenit exigibilă și până la data plății efective a obligației cuprinse în oricare din aceste titluri**¹⁾.

În redactarea anterioară, criteriul vizat de lege pentru actualizare era acela al cursului monedei în care se făcea plata. Actuala reglementare este mai riguroasă și are în vedere și principiul potrivit căruia pe teritoriul României plățile se fac în moneda națională, astfel că raportarea la rata inflației este firească.²⁾

31.1. Practică judiciară. Actualizarea sumelor reprezentând plata chiriei în funcție de rata inflației. Astfel, într-o situație de speță, reclamanta (agent economic) a solicitat obligarea societății comerciale pârâte la plata chiriei, cu penalități de întârziere în decontare, arătând că, în baza contractului de cooperare și a actului adițional încheiat cu pârâta, aceasta îi datora chiria, actualizată potrivit ratei inflației. Tribunalul a respins acțiunea, reținând că din contract nu rezultă vreo clauză referitoare la recalcularea chiriei în funcție de rata inflației. Curtea de apel a respins de asemenea apelul reclamantei, ca nefondat, reținând că pârâta și-a îndeplinit obligațiile contractuale asumate. În cele din urmă, reclamanta a declarat recurs, susținând nelegalitatea deciziei, întrucât în actul adițional la

¹⁾ Potrivit art. 371² alin. (3) C. proc. civ., modificat prin art. I. pct. 7 din Legea nr. 459/2006 (M. Of. nr. 994 din 13 decembrie 2006).

²⁾ I. Leș, Examen teoretic asupra modificărilor aduse Codului de procedură civilă prin Legea nr. 459/2006, în C.J. nr. 1/2007, p. 25.